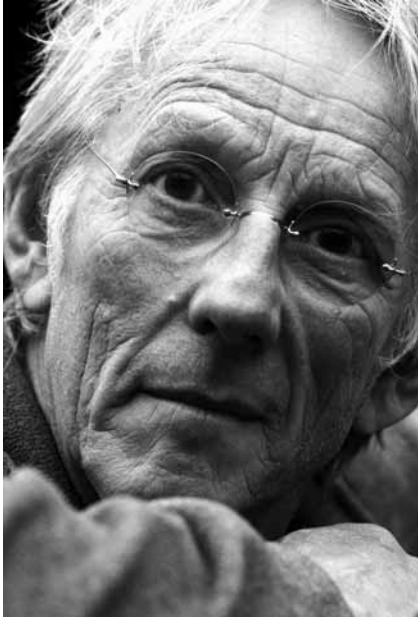

[B] **“EEN OEUVER WAAR EEN ANDER DRIE LEVENS OVER DOET”. EEN STOEPTEGELBOEK OVER FREEK DE JONGE**

Ik ben erg slecht geplaatst om een boek over Freek de Jonge te recenseren, ik ben een Vlaming, ik heb niets met voetbal en ik mocht Bram Vermeulen tot mijn (verre) kennissenkring rekenen. Wie niet in Nederland woont, kan moeilijk inschatten wat een fenomeen De Jonge is, want dat moet hij wel wezen. Dat blijkt duidelijk bij de eerste blik op *Kijk! Dat is Freek*, een boek zwaar als een stoeptegels dat is verschenen bij uitgeverij De Buitenspelers, die dit soort boeken vroeger alleen maakte over sportlui en sportclubs. Het is door De Jonges passie voor voetbal dat de uitgevers met hem in contact kwamen. Hij vond het een aardig idee om in een boekenreeks te figureren na sterren als Johan Crujff, Jan Mulder of Willem van Hanegem. Ja, toen die nog op de grasmat draafden, vond ik voetbal ook kunst!

Het is met enige argwaan dat ik aan dit boek begin. Moeten kunstenaars als idolen te boek worden gesteld? Past idolatrie wel bij een vertelvirtuoos? Ik leg de vele kilo's op de knieën (anders kun je dit boek niet lezen) en begin te bladeren. Na een warm, hartelijk voorwoord van vriend én ex-voetballer Jan Mulder is er een uitgebreid artikel over het engagement van de cabaretier. Hij vermeed het maatschappelijke engagement, uit onwil of onkunde. Op een paar zeer opgemerkte acties na, zoals *Bloed aan de paal* om de Nederlandse voetbalploeg ervan te overtuigen thuis te blijven van het WK in het moordende Argentinië van Videla. De mislukking van die boycotactie en vooral de hopen stront die hij en Bram Vermeulen over de kop kregen, doen De Jonge beseffen dat hij niet voor de barricade gemaakt is. Gek voor een man die altijd, zijn leven lang, voor geen enkel maatschappelijk onderwerp zwichtte.

In de volgende hoofdstukken bezoekt Bart Jungmann, samen met Freek, de ankerplaatsen van zijn leven. De Jonge is de zoon van een Zeeuwse dominee, geboren in Friesland, gepuberd in Zaandam, even terug naar Zeeland en dan, als plattelandsjongen naar Amsterdam om te gaan studeren. Daar krijgen we het uitgebreide, door De Jonge becommentarieerde relaas van Neerlands Hoop, van de ontmoeting met Bram Vermeulen in 1966 tot de breuk dertien jaar later.

Freek de Jonge, Foto Vincent Mentzel.

Voor Vlamingen, net als voor Nederlanders, is Freek de Jonge nog lange tijd die ene helft van dat weergalozes cabaretduo gebleven. En toen Vermeulen in de jaren negentig plots razend populair werd in Vlaanderen, werd De Jonge dat ineens weer. Het Amsterdamse verhaal is dan ook het hoofdstuk dat ik met bijzondere aandacht lees. De Jonge beschrijft zichzelf als provinciaal die altijd provinciaal is gebleven en die een grote bek als die van Hagenees Bram Vermeulen nodig had om de bühne te durven betreden. Onmiddellijk na Brams plotse dood in 2004 zei Freek dat Bram hem wakker had gekust. Het verhaal van Neerlands Hoop, nog altijd terwijl Freek met Jungmann door de straten van Amsterdam fietst, leest als een roman. Het begint als een schelmenroman en eindigt als stationsromannetje. 11 september 1979: het is de verjaardag van Brams dochter, maar Freek vraagt hem naar het kantoor van hun manager te komen. Hij zegt dat het gedaan is met Neerlands Hoop. Bram is heel verdrietig. Als Freek dat ziet, komt hij hem achterna. Hij wil pannenkoeken bakken voor de kinderen, zoals het hoort op een verjaardagspartijtje. “O, wat was dat pijnlijk daar in

huis”, zegt Freek, “letterlijk dicht bij elkaar, maar nooit eerder zo ver van elkaar verwijderd.”

Ik ben 102 bladzijden ver in het boek. Nog ruim 500 bladzijden en goed vier kilo te gaan. “Moet dat nu?”, vraag ik me af.

Na het biografische verhaal van het gezin Freek de Jonge–Hella Asser, het verhaal van een grote liefde, vindt het boek zijn definitieve vorm. Voorstelling na voorstelling wordt beschreven, dikwijls met flarden tekst en ingekorte verhalen. Daarna volgt telkens onder de titel *Coulissen* een reeks anekdotes, weetjes, petites histoires over de voorstelling. Ten slotte zijn er treffende fragmenten uit geschreven en gesproken kritieken en een colofon. Je vermoedt dat het boek dit niet overleeft, net als die sportboeken. Na de derde overwinning van Eddy Merckx heb je die Tourverhalen ook wel een beetje gehad, hoewel... Dan is er toch plots die Ocaña of die stoot in de lever op de flank van de Puy-de-Dôme.

Zo drijft dit boek ook voort op de drive van Freeks eigen ijftempo waarin hij het ene programma na het andere creëert. *De Volkskrant* schreef: “Een oeuvre waar een ander drie levens over doet.” Dat is erg onderschat. De doorsneecabaretier haalt geen tiende van wat Freek nu al realiseerde. En het productiefst wordt hij nog wanneer hij vooraf heeft aangekondigd dat hij even een stap terugzet. Want dan schrijft hij weer een boekje dat hij dan toch weer gaat voorlezen en daar blijkt dan toch weer voldoende stof voor een theaterprogramma in te zitten. Of de actualiteit dwingt hem om een programma te maken, zoals de dood van Pim Fortuyn of het wordt weer oudejaar, of er zijn verkiezingen, en dan moet hij weer voor de televisie. Of hij gaat nog wat Shakespeare spelen in het theater. Er zijn olympische prestaties zoals *De grens* en *De vergrijzing*, voorstellingenreeksen die elkaar in een doldwaas tempo opvolgen. Had het concept van deze stoepiegelboeken niet bestaan, dan zou het voor een boek over Freek de Jonge hoe dan ook moeten zijn uitgevonden.

Maar laten we wel wezen, het gaat niet om de kilo's, de bladzijden, de getallen. *Kijk! Dat is Freek* is ook heel veel “Kijk! Dit is Nederland!”. Freek houdt zozeer de vinger aan de pols van de actualiteit en de maatschappij, dat een overzicht van zijn oeuvre een scherpe blik op het Nederland (en heel af en toe ook Vlaanderen) van de voorbije halve eeuw geeft.

En die blik krijg je in de beschrijvingen van auteur Frank Verhallen, maar ook in de vele foto's van Freek in de honderden bijzondere kostuums die onder andere zijn vrouw Hella voor hem ontwierp en in de honderden treffende oneliners die in grote letters uit het boek worden geschreeuwd, zoals: "De muur waar de een niet overheen kan zien, is vaak de steen waarover de ander struikelt." Freek is zo'n fenomeen, dat geloof je haast niet als je dit boek dichtklapt. Hij wil alles en kan schijnbaar alles: "Ik ben een Holle Bolle Gijs: ik wil alles en nog meer."

En toch vind ik Freek de Jonge boven alles een magistrale verteller. In dit boek zijn de vertellingen kwistig rondgestrooid. Soms samengevat door de auteur, soms in Freeks eigen woorden weergegeven, al weet je nooit welke absurde zijsprongen hij er in het theater bij heeft genomen. Het verhaal van de spinnen in de stofzuiger, uit *De mythe*, kreeg in Nederland zowat de status van Plato's allegorie van de grot. En toegegeven, het is meesterlijk. Bram zou het me niet kwalijk nemen dat ik door dit boek een idool heb ontdekt.

WIM CHIELENS

BART JUNGSMANN, AD VAN LIEMPT, FRANK VERHALLEN,
Kijk! Dat is Freek. Het oeuvre van Freek de Jonge.
De Buitenspelers, Gouda, 2011, 640 p.
